

Проблема оптимального співвідношення рухової активності та розумової діяльності студентів вузів

Худякова В.Б.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Розроблено комплекс спортивно-оздоровчих заходів, який дозволив певною мірою збільшити рухову активність студентів з ослабленим здоров'ям до 7–8 км і, що саме головне, зламати рухову «неповноцінність» у більшості таких студентів. Проте формування ціннісного відношення до фізичної культури досить тривалий процес, який все-таки дозволить оптимізувати рухову активність і укріпити здоров'я студентів.

Ключові слова: студенти, рухова активність, об'єм локомоції, спортивно-оздоровчих заходи.

Вступ. Навчання у ВНЗ і заняття спортом вищих досягнень пред'являють до студентів високі вимоги. Їм для підтримки високого рівня спортивної майстерності доводиться витратити не тільки вільний, але і часто учбовий час. Великі фізичні і розумові навантаження приводять до загального стомлення, часто знижуючи розумову працездатність студентів-спортсменів. Тому перед вищою школою виникає складна і соціально значуща задача – створити для студентів-спортсменів такий режим навчання, життя і тренування, який без зниження рівня спортивних досягнень забезпечував би можливість успішного навчання і закінчення вузу. Не можна допустити, щоб класний спортсмен, закінчивши активні заняття спортом, і віддавши йому ті роки, виявлявся як би за бортом життя. Збільшення терміну навчання, думається не єдиний шлях рішення цієї проблеми (Ільин, 1976).

Методи. Вищевикладене визначає важливу проблему оптимального співвідношення між фізичною і розумовою діяльністю, яка забезпечувала б достатньо високу якість учбової праці студентів.

Проведене нами дослідження дозволило виділити чотири групи студентів за рівнем їх рухової активності.

До першої групи увійшли студенти (30,8 %), що мають високий рівень рухової активності (майстри спорту, члени збірних команд, учасники чемпіонатів України, Європи, Світу, Олімпійських ігор тощо). Добовий об'єм локомоцій, який визначався за допомогою серійних крокомірів і хронокарт, у них в середньому складає 25–28 км у чоловіків і до 20 км у жінок.

До другої групи відносилися студенти (11,5 %), що достатньо активно займаються спортом і мають масові спортивні розряди. Об'єм локомоцій у них залежно від видів спорту коливається в межах 15–17 км у чоловіків і 12–14 км у жінок.

Третю групу складають студенти (48,8 %), що не мали відхилень в стані

здоров'я, віднесені до основної медичної групи. Фізичними вправами вони займаються в основному на кафедрі фізичної культури вузу (4 години на тиждень) і самостійно. Об'єм локомоцій у них знаходиться в межах 9–11 км у чоловіків і 8–10 км у жінок.

До четвертої групи увійшли студенти (8,9 %), що мають певні відхилення в стані здоров'я. Їх рівень рухової активності значно понижений і складає в середньому 5–7 км у чоловіків і 4–5 км у жінок. Подібний розподіл студентів чисто умовний, оскільки в кожній групі можна виділити підгрупи, як з більш високим, так і більш низьким рівнем локомоцій. Це багато в чому залежить від специфіки видів спорту, об'ємів тренувального навантаження, стану здоров'я, пори року тощо.

Результати дослідження. Результати дослідження показали, що між рівнем рухової активності і якістю учбової праці існує статистично достовірна залежність – підвищення об'єму локомоцій викликає аналогічне підвищення якості учбово-пізнавальної діяльності студентів ($r=0,42$; $p<0,01$). Проте, дана закономірність справедлива лише для студентів, рівень рухової активності яких не перевищує певної межі. У спортсменів дуже високої кваліфікації (I група) оптимальне співвідношення між учбовою і спортивною діяльністю порушується.

У той же час було б неправомірно розглядати дуже високий рівень спортивної активності, як фактор, що негативно впливає на якість учбової праці. Швидше за все, тут ми стикаємося з проблемою вдосконалення організації учбово-тренувальної діяльності для таких студентів. Як показують дослідження (Канаєв, 1983), окрім формальних переводів на індивідуальний графік навчання і перенесення термінів здачі екзаменаційних сесій, ніяких серйозних заходів по підвищенню якості навчання таких студентів у вузах не проводиться. Ми вважаємо, що використання індивідуалізованої системи навчання, дозволить студентам оптимально забезпечувати взаємодію між навчанням у вузі і заняттями спортом, добиваючись при цьому високих показників, як в одному, так і в іншому виді діяльності.

Таким чином, в процесі дослідження виявлено оптимальний рівень добової рухової активності студентів (15–17 км у чоловіків і 12–14 км у жінок), який сприяє активізації учбової і спортивної діяльності. Фізичні навантаження великого об'єму і інтенсивності (I група) з одного боку і знижений рівень рухової активності (IV група) з іншого, до певної міри обмежують можливості якісної учбової праці. Необхідні чітко відпрацьовані організаційно-педагогічні заходи, направлені на вдосконалення управління поєднанням активних занять спортом і успішною учбовою діяльністю студентів.

Результати проведеного дослідження були встановлені в основу розробленої нами чотирьохрівневої програми активізації фізичної і розумової діяльності студентів ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Її впровадження здійснювалося спільно з кафедрою фізичної культури університету.

Перший рівень – для студентів, що активно займаються спортом (а це, як правило, студенти факультету фізичної культури) і виконуючих протягом

учбового року великі фізичні навантаження (I група), повною мірою використовується система індивідуалізованого навчання, в якій чітко розподіляється час на проведення учбових циклів у вузі, самопідготовку до занять, учбово-тренувальні збори, змагання, реабілітаційні заходи тощо.

Раніше було виявлено (Виленский, 1982; Русанов, 1982), що тривалі і інтенсивні фізичні навантаження негативно позначаються на розумовій працездатності студентів і лише через 4–5 годин після них студенти можуть приступати до продуктивної самопідготовки. Дане положення було враховано при плануванні добового об'єму тренувальних навантажень, розбиваючи їх на дві частини. Перша половина дня – тренування з помірною інтенсивністю, після якої розумова працездатність підвищується на 20–30% і утримується на цьому рівні досить довго (5–6 годин), що дозволяє студентам з успіхом займатися різною пізнавальною діяльністю. В другій половині дня, виконується основна тренувальна робота, пов'язана із значними функціональними змінами в організмі спортсмена, після чого використовуються різні реабілітаційні заходи, відновлення після яких, як правило, завершується до наступного тренування. Таке планування тренувального навантаження застосовується під час учбово-тренувальних зборів і змагань.

Другий рівень – для студентів з помірною спортивною активністю (II група). Режим тренувальної роботи у них, як правило, не перевищує 10–12 годин на тиждень, складає 3–4 тренування і не пов'язаний з тривалими перервами в навчанні і великими тренувальними навантаженнями. Таке співвідношення фізичних і розумових навантажень значно активізує учбово-пізнавальну діяльність студентів і позитивно позначається на їх фізичній підготовленості.

Третій рівень – студенти, що мають дефіцит рухової активності в межах 70–80 % від оптимального рівня. Для них рекомендуються як обов'язкові, так і факультативні (на старших курсах) заняття з фізичного виховання у вузі, а також тренування з різних видів спорту, використання фізкультурно-оздоровчих заходів (ранкова гімнастика, прогулянки, походи тощо) в об'ємі 10–12 годин в тиждень. Все це дозволило оптимізувати руховий режим даних студентів і підвищити якість їх учбової праці.

Четвертий рівень – для студентів із значно пониженим рівнем рухової активності (IV група). Для них на основі принципу гуманізації і гуманітаризації фізичного виховання була розроблена і впроваджена система формування потреби до занять фізичними вправами, яка включала розширення валеологічних знань, підвищення об'єму рухової активності через використання занять не протипоказаними видами спорту, в спеціальних медичних групах, самостійний і комп'ютерний контроль за станом здоров'я і рівнем фізичної підготовленості студентів.

Висновки. Даний комплекс спортивно-оздоровчих заходів дозволив певною мірою збільшити рухову активність студентів з ослабленим здоров'ям до 7–8 км і, що саме головне, зламати рухову «неповноцінність» у більшості таких студентів. Проте формування ціннісного відношення до фізичної

культури досить тривалий процес, який все-таки дозволить оптимізувати рухову активність і укріпити здоров'я студентів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Виленский, М.Я. (1982). *Физическая культура в научной организации процесса обучения в высшей школе*. Москва : МГПИ.
- Ильин, Е.П. (1976). Проблема оптимального соотношения между умственной и физической деятельностью. Е.П. Ильин, *Оптимальное соотношение между умственной и физической деятельностью у студентов педагогических институтов*. (с. 5-16). Ленинград : ЛГПИ.
- Канаев, С.Ю. (1983). Особенности соотношения учебно-познавательной активности студентов-спортсменов. С.Ю. Канаев, *Совершенствование процесса обучения будущих учителей физического воспитания*. (с. 52). Пермь: ППИ.
- Русанов, В.П. (1982). *Влияние дифференцированных физических нагрузок на физическую и умственную работоспособность студентов*. (Автореферат диссертации кандидата пед. наук). Ленинград, Россия.

Відомості про авторів

Худякова Вікторія Борисівна

кандидат наук з фізичного виховання та спорту

Харківська державна академія фізичної культури

Поступила до редакції 10.01.2018